

מאלפי זהב

אוצר הערות וחידושים קושיות וביאורים

לקט ענינים בפשט בהלכה ובאגדה על סדר הפרשה

פרשת צו - ועניני חג הפסח

(פ"ו ט"ו) **אש תמיד - אש שנאמר בה תמיד, היא שמדליקין בה את הנרות, שנאמר בה (שמות כז כ) להעלות נר תמיד, אף היא מעל המזבח החיצון תוקר.** הנה בעיקר הא מדליקין המנורה מהמזבח, ע"כ הדליקו ע"י קיסם, דהא א"א שפתילות המנורה יהיו כ"כ ארוכות. וא"כ צ"ע בין למ"ד ביזוי מצוה בין למ"ד אכחשי מצוה בריש במה מדליקין (שבת כב ע"ב), איך היה שרי. ואולי התפילה עצמה היה לוקח לשם, ודוחק. וצ"ת.

(פ"ח ט"ז) **ויקטר המזבח - משה שמש כל שבעת ימי המלואים בחלוק לבן.** ויל"ע אם לבש גם כובע [מצנפת או מגבעת] ומכנסיים. דלכאור' בלא כובע, אי"ז מורא מקדש. וכמו"כ אסור לעלות אל המזבח בלא מכנסיים, אשר לא תגלה ערותך עליו. ואולי י"ל דרק אתא לאפוקי דלא לבש בגדי כהן גדול, אע"פ ששימש ככה"ג. רק צ"ב א"כ אמאי לא קאמר דלבש כל בגדי כהן הדיוט.

עניני חג הפסח

אכל בלא הסיכה ואח"כ אכל אצל רבו

כל מי שצריך הסיכה, אם אכל או שתה בלא הסיכה, לא יצא, וצריך לחזור ולאכול ולשתות בהסיכה. נכך הרא"ש (סי' כ, וכו"ה ברבינו ירוחם) מדייק מהגמ' קח ע"א. וכו"פ השו"ע (סימן תעב סעיף ז). וכתב הרמ"א שיאכל בלא ברכה ע"ש. גם מבואר בגמ', דתלמיד אצל רבו, אי"צ להסב.

ושמעתי ממו"ר הגרמ"מ לובין שליט"א להסתפק באופן שאכל בלא הסיכה, [נשחייב לחזור ולאכול בהסיכה], ואח"כ הלך לאכול אצל רבו, ושם אכל בלא הסיכה, [כדין תלמיד אצל רבו]. האם מתקן בזה, ויוצא ידי המצוה. א"ד סו"ס לא השלים את ההסיכה החסירה לו. ותלה נידון זה, בפלוגתא הראשונים (תוספות ברכות כו ע"ב ד"ה טעה, ורא"ש שם סי' ב) לגבי השוכח יעלה ויבא במנחה של ר"ח, האם מתפלל במוצאי ר"ח ב' פעמים ערבית, מפאת שע"י חסרון ההזכרה, הוי כאילו לא התפלל. א"ד תפילתו תפילה, ורק זקוק להשלים ההזכרה. ומאחר שבלא"ה במעריב לא יזכיר ר"ח, אין ענין להתפלל ערבית שתיים.

והראני אאמו"ר שליט"א שכע"ז כתב הגר"ז שליט"א בחשוקי חמד (פסחים קח ע"א). ונקט דכמו שהשו"ע (סימן קח סעיף יא) פוסק שחייב להתפלל במוצאי ראש חודש פעם נוספת, [ועיי"ש במשנ"ב ס"ק לד]. גם כאן נראה שיש השלמה בזה. [א"ה, ויל"ע, שהרי השו"ע פוסק לעשות כן רק מספק, שכתב שיתנה שיהא בתורת נדבה (וכפי שביאר המ"ב הנ"ל שם). וא"כ נימא דהתם נזיל לחומרא והכא נזיל לחומרא. וצ"ת].

וביאור דבריהם לכאור', דכשם שלגבי תשלומין, שורש המחלוקת הוא, האם שכחת ההזכרה, הוי כאילו לא התפלל. וממילא חייב לחזור ולהתפלל תפילה חדשה, [וע"כ לא איכפ"ל בחסרון ההזכרה, דסו"ס לגבי השתא, תפילה מעלייתא היא]. או דהוי חסרון הזכרה גרידא, וממילא אין טעם שיחזור ויתפלל, אחרי שבלא"ה אינו מזכיר בתפילה עתה. כך כאן תליא בנידון, האם כאשר אכל בלא הסיכה, הוי כאילו לא אכל מצה, ומחוייב שוב במצות אכילה. וממילא שפיר יתקן במה

שיאכל אצל רבו, שהרי אכילה טובה היא. או שידי מצה יצא אפי' בלא הסיכה, ורק חסר לו המצוה דהסיכה. וממילא לא ירויח כלום במה שיאכל אצל רבו.

והוא לכאור' פלוגתא הראשונים. דעת הרמב"ם, כפי שביאר מרן הגר"ז צ"ל (פ"ז מחמץ ומצה ה"ז), דהסיכה היא מצוה בפנע"צ, ואינה מעכבת את מצות אכילת מצה. וכתב דלפ"ז אם אכל בלא הסיכה, לא יחייב לאכול שוב, [שהרי ידי מצה כבר יצא, והו אין מקיים בזה את המצות הסיכה בשעת קיום מצות אכילת מצה]. אך מדברי הרא"ש (שנו' לעיל), שהאוכל בלא הסיכה, צריך לשוב ולאכול. משמע דס"ל דההסיכה הוא דין באופן קיום מצות האכילה, וכתנאי בקיום החיוב אכילה דאור'. וממילא כל שלא אכל באופן זה, לא קיים המצוה כלל. [ולכאור' כונתו, ע"ד דברי התוס' בסוכה (ג ע"א) דהיושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, דלכ"ש שאמרו 'לא קיימת מצות סוכה מימך', היינו שרבנן תקנו, שאפי' מדאורייתא לא קיים. והנה בספר מקראי קודש (פסח ח"ב ס" לא) הביא מהגר"י אברמסקי צ"ל, דהא דהסיכה מעכבת וצריך לחזור ולאכול, אינו אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא יצא גם בלי הסכה. וכתב הגרצ"פ צ"ל, דאי כבר יצא מאי מהני דיחזור ויאכל, דההסיכה הוא שלא בזמן קיום המצוה, ועוד דמשמע דרבנן הפקיעו המצוה. ולכאור' כונתו להתוס' הנ"ל].

ונמצאנו לפי"ז, דלדעת הרא"ש, אם יאכל אח"כ אצל רבו, שפיר מהני. כיון שעתה מקיים המצוה כתקונה. [דאצל רבו, פטורו מהסיכה]. והוי כעין דעת הראשונים, שהשוכח יעלה ויבוא, אי"ז תפילה, וממילא מתפלל מעריב פעמיים, [אע"פ שאינו מזכיר יעו"ן], כדי להשלים התפילה החסירה. ואילו לדעת הרמב"ם, כלל ל"ש לתקן במה שיאכל שוב, אפי' אם יסב.

והנה כל זה מיוסד על מה דפשיט"ל למרן הגר"ז צ"ל, דאם הסיכה היא מצוה נפרדת הנעשית בזמן המצות אכילה דאור', ל"ש להשלים אותה אחרי שכבר קיים האכילה דאור'. וממילא מדברי הרא"ש דמהני אח"כ לתקן במה שיאכל שוב, מוכח דס"ל דההסיכה מעכבת את עיקר המצוה דאור'.

אבל יתכן לומר, ע"פ דעת האחרונים [מהר"ל (הו"ב ב"ח אור"ח סי' תעב) ואבנ"ז (אור"ח סי' תמח א' ז) וכו"ה המרומי שדה (בחיגה ח ע"ב)] דאיכא מצוה בלילה הראשון בכל כזית וכזית שאוכל, והכל הוי תוספת לקיום מצות מצה דאור'. דלעולם יתכן שאף הרא"ש ס"ל דההסיכה היא מצוה נפרדת, ואינה מעכבת את מצות האכילה. [ומה שכתוב, לא יצא. היינו ידי המצות הסיכה]. אלא שיכול להשלים המצות הסיכה, בכזית השני שיאכל אח"כ, כיון שגם בכזית השני מקיים מצוה דאור' להאחרונים הנ"ל. וכל זה היכא דבאמת בכזית השני מיסב, אך באופן הנ"ל, שאוכל אח"כ אצל רבו, לא יחייב להשלים בזה המצות הסיכה.

אך יל"ע בעיקר הדבר, האם באמת כשאוכל אצל רבו, פטורו מהסיכה, ואין כלל דרך חירות. [ואזי באמת לא יחייב להני לתקן ההסיכה וכו"ל]. וראיתי בחשוקי חמד שם, שכתב חידוש, דכשאוכלים לפני הרב, דרך החירות הוא לאכול בלי הסיכה, והוי ג"כ אכילה דרך חירות אע"פ שאינו מיסב. דאל"כ היו צריכים לכתוב הפוסקים שלכתחילה אין לאכול לפני הרב, משום שמפסידים מצות הסיכה, ולא שמענו כזאת, ש"מ דהוי דרך חירות. ולפי דבריו, נמצא בגונא הנ"ל, דבאמת מרויח במה שאוכל אח"כ אצל רבו, דעיי"ז הוי דרך חירות. ומשלים בזה את ענין ההסיכה. ועי'.

עשרת המכות [המשך]

מכת חושך

איך פרעה קרא למשה ואהרן במכת חושך

הנה לאחר סיפור מכת חושך, כתוב (י, כד) ויקרא פרעה אל משה וגו'. ובפשיטות צ"ל שהכונה היא, שקרא להם לאחר סיום המכה.

חידות בעניני מצוות הפסח

[כרי לענג בהם את הוי"ט]

א היכן מצאנו בהלכות פסח, ב' דברים, שלעשותם מעט, אסור. אך לעשותם הרבה, מותר. **ב** איזה קרבן אוכלים רק בלילה, מלבד קרבן פסח. **ג** איך יתכן שאדם אחד, ע"י פסיעה אחת שיפסע, ישנה את הדין לכל עם ישראל. **ד** איך יתכן אדם שיש לו פטור של דרך רחוקה, ואם עושה מעשה מסוים, ה"ה מתחייב בק"פ, אע"פ שנשאר בדרך רחוקה. **ה** איך יתכן להיפך, אדם שחייב בק"פ, אך אם יעשה איזה מעשה מסוים [בלא שיוזו ממקומו], יפטר מק"פ. **ו** כיצד יתכן שבבוקר יש חיוב לשרוף את החמץ, ואח"כ בלילה מותר לאכול חמץ. **ז** איזה דבר בפסח, יש דין לדבר מולו הרבה. **ח** איזה דבר בליל הסדר, בזמן ביהמ"ק היה מצוה לעשותו, ובוה"ז אסור. **ט** איך יתכן שיהא אסור לנסוע ברכב, מדין אסור חמץ. **י** כיצד יתכן, שיהא מצוה לדרוך על אוכל. **יא** איך יתכן אופן שיש מצוה לאכול מצה בערב פסח. **יב** כיצד יתכן שיהא על האדם חיוב לשרוף איזה כלי בערב פסח [מדין שריפת חמץ], ואע"פ שהכלי אינו עשוי מחמץ, ואף לא דבוק או בלוע בו שום חמץ כלל. **יג** לעיל במכת חושך, הבאנו מחידושי ר"ח פלטיאל, שביאר שפרעה קרא למשה באמצע מכת חושך. ע"י שכל אחד היה קורא בשם פרעה לחברו עד שהגיעו למשה. - היכן מצאנו דבר הדומה לזה במס' פסחים.

תשובות

א (1) שתיית יין בערב פסח לדעת התוס' (ברכות לה ע"ב ד"ה טובא גריד). כששותה הרבה מותר. אך כששותה מעט, אסור, (והטור סי' תעא מתיר בכל גווני). **ב** צליית קרבן פסח. כשצולוהו הרבה, כך דינו, ומקיים המצוה. אך כשצולוהו מעט, הרי"ז נא', והאוכלו עובר בלאו. (ע"י פסחים מא ע"א). **ג** חגיגת י"ד, לדעת בן תימא, ה"ה כקרבן פסח לכל דיניה. (פסחים ע"א). **ד** שהיו מחצה טהורים ומחצה טמאין, והלך אחד הטהורים לדרך רחוקה, ומעתה נהיו רוב טמאין וטומאה הותרה בציבור [אף לטהורים]. (פסחים פ ע"א). **ה** מטמא עצמו. דאין פטור דרך רחוקה לטמא. (פסחים צג ע"ב). **ו** ערל או טמא הנמצא בדרך רחוקה, חייב בק"פ, דאין דרך רחוקה לטמא. אך אם ימול או יטהר עצמו, יפטר מחמת דרך רחוקה. (כ"ח התוס' צד ע"ב ד"ה ואין דרך). **ז** בערב שבת של ערב פסח, יש חיוב לשרוף בער"ש, ומותר בשבת לאכול חמץ. **ח** לספר סיפור יציאת מצרים והגדה ש"פ מול המצות. דכתב, לחם עני, לחם שעונין עליו דברים הרבה. (פסחים לו ע"א, קטו ע"ב). **ט** אכילת בשר צלוי בליל פסח. בזמן שביהמ"ק קיים, יש מצוה לאכול התגיגה והפסח צלויים. ובוה"ז אסור לאכול בשר צלוי בליל הסדר. (פסחים נג ע"א). **י** כשהרכב ממונע עם דלק שמעורב בו אלוהול חמץ, והאריך לדון בזה בספר 'וישאל שאול' (ח"א סימן סו). - מהחשוקי חמד פסחים כו ע"א). **י** כתב המשנ"ב (סימן תס סק"ט) שכשאוהב מצות אחר זמן אסור חמץ "טוב שידרוס הפירורים ברגלי תיכף משנפלו, קודם שיבאו לידי חימוץ, דאם יבאו לידי חימוץ צריך לשרפן". - מהחשוקי חמד פסחים כח ע"א, ועי"ש עוד אופן, אף בשאר השנה). **יא** לחם הפנים [שהיה עשוי כמצה, ע"י פסחים לו ע"א] בערב פסח שחל בשבת. (כדאיתא בפסחים נח ע"א ברש"י ובתוס' שמחלקין לחם הפנים בער"פ שחל בשבת). - מהחשוקי חמד שם). **יב** כתב הרמ"א (סי' תמה סעי' ג) בשם המהרי"ל, שאם לא מצא חמץ כשבדק, ישרוף הכלי שלקח לבדיקה, כדי שלא ישכח חובת ביעור. (חידה זו שמעתי מחכ"א שליט"א). **יג** הכהנים בהקרכת הפסח, היו עומדים שורות שורות, והיו מולכים הדם, ע"י שהיו מעבירים המזוקים זל"ז. מקבל את המלא, ומחזיר את הריקן, עד שהגיע הדם אל המזבח (פסחים סד ע"א). (חידה זו שמעתי מהג"ר יצחק ויזמן שליט"א).

--- פסח כשר ושמח ---

הגליון הבא יצא לאור אי"ה לקראת שב"ק פ' שמיני

אשמח מאוד בהערות ותגובות [השגות הגליון] בפ"ל - 0533130380

אך הראוני שבחידושי ר"ח פלטיאל תמה היאך שלח אחריהם, והרי לא קמו איש מתחתיו. והיינו דס"ל שפרעה קרא להם באמצע מכת חושך. ותיירץ דע"י קריאה הביאום, דכל אחד היה קורא בשם פרעה לחברו עד שהגיעו למשה.

ויל"ע א"כ מדוע אין מבואר איך נגמרה המכה, או מדוע לא ביקש ממשה שיעתיר עבורו. גם יל"ע איך יכלו לדבר. הא לכא' ע"י החושך העבה הלוח, לא יכלו להניע שפתותיהם וכו', ונאלמו דום.

מכת בכורות

אימתי היה זמן מכת בכורות

מבואר במדרש אגדה (הובא ברש"י פ' וירא יד, טו) עה"פ ויחלק עליהם לילה, שנחלק הלילה [של מלחמת אברהם במלכים], ובחציו הראשון נעשה לאברהם אבינו נס [שניצח את המלכים], וחציו השני נשמר ובה לו לחצות לילה של מצרים.

וצ"ע איך יתכן לומר שהחצי השני של הלילה נשמר למכת בכורות, הא מכת בכורות היתה בדיוק בחצות הלילה. ומאי אולמיה דהחצי השני, מהחצי הראשון.

ונראה לבאר ע"פ הביאור הידוע (מכמה אחרונים), בענין זמן מכת בכורות. דלכא' חצות אינו זמן. [שהרי כל רגע אמצעי שיהיה, נחלקנו לשניים. ויהא חציו הראשון שייך לחצי הראשון, וחציו השני שייך לחצי השני]. אלא רק נקודת החילוף מהחצי הראשון לחצי השני. וא"כ אימתי היתה מכת בכורות.

והביאור הוא, שאף לגבי מיתה, אין 'רגע' המיתה, אלא המיתה אינה לוקחת זמן. שברגע שהאדם מסיים לחיות, ה"ה מתחיל להיות במצב של מת. וממילא ברגע החילוף של חצות, היה החילוף בין חיים למיתה. שעד סוף חצי הראשון של הלילה, היו חיים. ומתחילת החצי השני, כבר היו מתים.

ומעתה מבואר היטב מש"כ רש"י שמכת בכורות היתה בחצי השני של הלילה. והיינו מפאת שרק כשהתחיל החצי השני של הלילה, החלו להיות מתים. משא"כ עד סוף החצי הראשון, היו עדיין חיים. [ואמנם עצם המכה, והיינו החילוף בין חיים למות, היתה בחצות בדיוק, היינו בחילוף ב' החצאים. ומ"מ התוצאה של המכה היתה בחצי השני. ובהא דאיתא בברכות (ט ע"א, ובפסחים ק"ב ע"ב) רבי אלעזר בן עזריה אומר, נאמר כאן בלילה הזה ונאמר להלן ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, מה להלן עד חצות, אף כאן עד חצות. צ"ל דהמכוון בזה להפסקת החיים ועצירתם, שזה היה קודם חצות.

והנה הצ"ח (בברכות שם) מעיר, דע"כ לא אמרין דדין אכילת הפסח, הוא רק בחצות, כמו שמכת בכורות היה בדיוק בחצות, 'דזה דבר שא"א, דרגע חצות הוא רגע שאין לו שום משך כלל, ולא שייך ברגע כזה אכילה כלל אפי' כל דה'. ולמשנ"ב דחצות אינו זמן, אלא התחלפות הזמנים. ע"כ לא שייך כלל לאכול בו. דבסוף החצי הראשון של הלילה, אכתי לא בא חצות. ובתחילת החצי השני, כבר עבר חצות. ולכא' הא גופא כונתו. [והנה שמעתי לדון אם לקושיית הנו"ב, יהני להתחיל לאכול בדיוק בחצות, ואח"כ להמשיך אחר חצות. ולכא' להנ"ל אין כאן נידון, דהא ליכא כלל זמן דחצות דנימא דיהני להתחיל אז]. והנה איתא ביבמות (ע"ב ע"א) דחצות הוא עת רצון. וצ"ב, דהא חצות אי"ז זמן, אלא חילוף ב' חצאי הלילה. ואולי הכונה דהתחלפות הזמן מעוררת הרצון לאח"כ, דומיא דמש"כ התוס' ריש ברכות גבי בלעם שרצה להתחיל לקלל ברגע הזעם. ועי'.

ובאופן נראה לבאר ע"פ מה שאמרו חז"ל (בתחילת מסכת שמחות), א"ר יוחנן אף על פי שהכה אותם מכת מות, מחצי הלילה היתה נפשם מפרפרת בהם עד הבקר. משל הדייט אומר נתת פת לנער, הודיע את אמו. אף הקב"ה אומר, אודיע לַבְּנֵי המיתה המשחקת הזאת ששונאיהם איך מתים בה, אלא תשמור נפשותם עד הבקר כדי שיראו בְּנֵי בשונאיהם. ע"כ. ועפ"ז מבואר יותר הא דמכת בכורות היתה בעיקר בחצי השני של הלילה, כאשר הם היו גססים כל הזמן.